

כניסת שבת: 16:27
יציאת השבת 17:31
לדעת ר"ת 18:06

אורי וישעי

ד"ת לעילוי נשמת הסבתא מרת מרים ארביב בת עזיזה ז"ל

בית מדרש רב פעלים ע"ש מרן הרב יוסף חיים ז"ע בראשות כב' מו"ר הרב אורי סבן שליט"א
עורך: אלון ארביב ס"ט הערות ניתן לשגר לת"ד 613 נתניה-050-4136465 או בדוא"ל: alon@shtaygen.co.il

דברי תורה כחדשים

לענין מסירות הנפש על התפילין מובא בגמ' שבת (מט.) מעשה של רבי אלישע בעל הכנפים: "אמר רבי ינאי: תפילין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים... ואמאי קרי ליה בעל כנפים? שפעם אחת גזרה מלכות רומי הרשעה גזירה על ישראל, שכל המניח תפילין ינקרו את מוחו. והיה אלישע מניחם ויוצא לשוק. ראהו קסדור אחד - רץ מפניו, ורץ אחריו. וכיון שהגיע אצלו נטלן מראשו ואחזן בידו, אמר לו: מה זה בידך? אמר לו: כנפי יונה. פשט את ידו ונמצאו כנפי יונה. לפיכך קורין אותו אלישע בעל כנפים".

הגאון בעל ה"שפת אמת" מפרש על מסירות הנפש בתפילין וז"ל: משמע דהגזירה לא היתה אלא על תפילין של ראש, היינו לפי שתפילין של ראש מנקרין עיניהם של אומות העולם כמו שנאמר וראו כל עמי הארץ כו' אלו תפילין שבראש, הא למדנו כי אומות העולם חוששים מראית התפילין, ומסירות הנפש של אלישע היתה כל כך אמתית עד שנעשה נס פלאי מתפילין לכנפי יונה, ומה שהסיר את תפיליו ולא התגאה בהם כמאמר הפסוק וראו כל וכו', זה משום שלא היה רוצה להסיח בהם שקר וא"כ בשעת הורידם ג"כ עוסק במצוה ולכן נעשה לו נס גדול.

וידועה הגמרא במסכת מנחות (מג:) ת"ר: חביבין ישראל שסיבבן הקב"ה במצות, תפילין בראשיהן ותפילין בזרועותיהן וציצית בבגדיהן ומזוזה לפתחיהן, ועליהן אמר דוד: (תהלים קיט) שבע ביום הללתיך על משפטי צדקך; ובשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וראה עצמו עומד ערום, אמר: אוי לי שאעמוד ערום בלא מצוה! וכיון שנזכר במילה שבבשרו נתיישרה דעתו, לאחר שיצא, אמר עליה שירה, שנאמר: (שם יב) למנצח על השמינית מזמור לדוד, על מילה שניתנה בשמיני. רבי אליעזר בן יעקב אומר: כל שיש לו תפילין בראשו ותפילין בזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו, הכל בחיזוק שלא יחטא, שנאמר: (קהלת ד) והחוט המשולש לא במהרה ינתק. הרי מכאן הוכחה, למעשה אברהם אבינו, מעשה קידוש ה' שעשה כלפי מלך סדום, היה קידוש שמו יתברך בלבד, בכך שאמר אברהם אבינו: "וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל מֶלֶךְ סֹדֶם הֲרִימֹתִי יְדִי אֶל י"י אֱלֹהֵי קְנֹה שְׁמִי וְאַרְצִי: אִם מְחֹט וְעַד שְׂרֹף נַעַל, דְּהִינוּ קִידוּשׁ ה' וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת בְּלֹא תַמּוּרָה, שְׁלֹא עַל מַנְת לְקַבֵּל שֹׂכֵר. וד"ק.

ונסיים בדברי הגמרא חולין (פט.) [וכן הובא בסוטה (יז.)] אברהם אבינו ע"ה, במסירות הנפש מול מלך סדום, זכו בניו לשתי מצות - לחוט של תכלת ורצועה של תפילין. מכאן הובא, כח מסירות הנפש שלא אבותינו שהשרישו לנו, ובודאי זה יותאם למה ששינו בשבת (קל.) שהזכרנו לעיל, בשם רבי אלישע בעל הכנפיים, "כל מצוה שמסרו ישראל עצמן עליהם למיתה בשעת גזרת המלכות, כגון עבודת כוכבים ומילה - עדיין היא מוחזקת בידם".

עפר הארץ

"ושמתי את זרעך כעפר הארץ..." (י"ג, ט"ז)

הרד"ק מבאר דלשון הפסוק הוא דימוי על דרך ההפלגה; וכיוצא בכך: "ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים" (כ"ב, י"ז). ובמדרש אמרו על כך: המשילם לעפר, והמשילם לכוכבי השמים: בזמן שאין (ישראל) עושים רצונו של מקום (רצון ה') - יהיו כעפר לדוש (ייתנו לכתשה ולרמיסה על-ידי הגויים); ובזמן שעושים רצונו של מקום - יהיו ככוכבי השמים לרוב.

אמר הקב"ה לאברהם: מה עפר הארץ מסוף העולם ועד סופו, כך בניו יהיו מפוזרים מסוף העולם ועד סופו. ומה עפר עשוי דיש (משמש מקום דריכה ורמיסה) לכול, אף בניך עשויים דיש לאומות העולם. ומה עפר מכלה כל כלי מתכות (רואה בכליונם) והוא קיים לעולם, כך ישראל; כל אומות העולם בטלים, והם קיימים לעולם.

כאן המשיל ה' יתברך את ישראל לעפר; ובברכה שלאחר העקדה נאמר לאברהם: "כי בך אברכך והרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים" (כ"ב, י"ז). אמרו על כך חכמים בתלמוד הירושלמי (שקלים א, ה): אומה זו (ישראל) משולה לעפר ומשולה לכוכבים. כשהם יורדים - יורידם עד לעפר; וכשהם עולים - עולים עד לרקיע...

לפרוע חובות

"ואברם כבד מאד במקנה, בכסף ובזהב, וילך למסעיו מנגב ועד בית-אל" (י"ג, ב-ג) מעיר כאן רש"י, על-פי המדרש: כשחזר (אברהם) ממצרים לארץ כנען, היה הולך ולן באכסניות שלן בהן בהליכתו למצרים. לימדך דרך-ארץ, שלא ישנה אדם מאכסניא שלו. דבר אחר: בחזרתו (ממצרים) פרע הקפותיו (שילם חובותיו באכסניות שלן בהן בדרך למצרים).

שואלים כמה מחכמי ישראל: על יסוד מה הסיקו הקדמונים, שאברהם נעשה בעל-חוב גדול כשירד למצרים, ופרע את חובותיו בשובו משם לכנען?

השיב על כך הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל שאברהם אבינו היה בלא ספק שונא בצע; וכאשר מלך סדום קורא אליו, בשובו מן המלחמה בארבעת המלכים: "תן לי הנפש, והרכוש קח לך!" (י"ד, כ"א) - משיב לו אברהם בפסקנות: "הרימותי ידי אל ה'... אם מחוט ועד שרוך-נעל ואם אקח מכל אשר לך" (י"ד, כ"ב-כ"ג). תמוה אפוא הדבר, שכאשר פרעה משפיע עליו במצרים מתנות רבות, אין אברהם מביע התנגדות כלשהי לקבל מתנות המצרים, ככתוב: "ולאברם היטיב (פרעה) בעבורה (בגלל שרה); ויהי לו צאן ובקר וחמורים, ועבדים ושפחות, ואתונות וגמלים" (י"ב, ט"ז).

התנהגות מיוחדת זו של אברהם מוסברת על-ידי הקדמונים בכך, שאברהם אבינו היה אותה שעה עני מרוד, שנאלץ ליטול על עצמו חובות כבדים כשהיה בדרך למצרים. משום כך סטה, שלא ברצונו, ממנהגו הקבוע כל הימים ונאות לקבל מפרעה את המתנות שהשפיע עליו. ובשובו ממצרים לכנען, עבר אברהם באכסניות ששהה בהן בדרך למצרים ופרע את כל חובותיו.

הליכות מלכי

נפילת אפים

א. מיד לאחר החזרה צריך לומר וידוי וי"ג מדות ונפילת אפים, וגם מי שנאנס ומתפלל יחיד בביתו, צריך לומר וידוי [ויאמר י"ג מדות בניגון כקורא בתורה], אפילו במקום שאינו קבוע לתפלה ואין שם ספר תורה, ואפילו שלא בשעה שהציבור מתפלל. [והדין כן גם בימי שני וחמישי, שיש לומר נפילת אפים אחר החזרה, ורק אחר כך לומר אל מלך וכו']. ובכל וידוי שאומרים צריך לומר בתחילתו אנא ה' או"א וכו'. ואין נשים צריכות לומר וידוי ונפילת אפים, שאינן חייבות אלא בברכות השחר, ברכות התורה, ותפלת שמונה עשרה. ומכל מקום אם הנשים רוצות להחמיר על עצמן ולומר וידוי, רשאות לומר הודוי, ותאמרנה את הי"ג מדות בניגון כקורא בתורה.

ב. כשאומר ויקרא בשם ה', יפסיק בין בשם לה'. וכן צריך להטעים את הפסק שבין ה' ה', כי יש טעם פסק בטעמי המקרא בין שם ה' הראשון לבין שם ה' השני, וכן צריך לנהוג. וכשאומר ויעבור ישחה מעט, ויזקוף בויקרא, ויחזור וישחה קצת כשאומר ה' ה'.

ג. כשאומר נפילת אפים [לדוד אליך ה' נפשי אשא וגו'] צריך לשבת.

ד. המנהג פשוט אצל הספרדים ועדות המזרח לומר המזמור לדוד אליך ה' נפשי אשא, ואבינו מלכנו, מבלי ליפול על פניהם כלל, מפני שעל פי דברי הזוהר הקדוש הנופל על פניו ואינו מכיין לבו כראוי כשאומר המזמור הנ"ל, עלול ח"ו להסתלק מן העולם בקיצור ימים ושנים, ולכן נהגו להמנע מנפילת אפים, אלא אומרים אותו כדרך הקורא מזמור תהלים בלבד.

מעלת נפילת אפים

אמרו חז"ל על הפסוק לדוד אליך ה' נפשי אשא - נוטריקון: אכילה, שתיה, אשה. רוצה לומר שאין אדם חוטא אלא בשלשה דברים אלו ואנחנו באים לתקן עוונותינו ועוונות אבותינו באמירת מזמור זה. והיצר-הרע אינו מניח לנו.

אדם הראשון פגם באכילה שאכל מעץ הדעת. נח פגם בשתיה, שנאמר: "וישת מן היין וישכר". ובני ישראל חטאו עם בנות מואב. וזה שאומרת הנשמה ליצר-הרע הפרד נ"א מעלי בשעת נפילת אפים כי אני רוצה לתקן את שלש העבירות שנעשו ע"י אכילה שתיה ואשה הרמוזים במלת אש"א.

נמצא שנפילת אפים מסוגלת לתקן את מה שקלקלנו, ולכן יזהר האדם שלא למהר במזמור זה, ולא לדלג, ולא להבליע אותיות, ויסתכל בסדור, וזה סגולה נפלאה לכפרת עוונות. ושמעתי מפי חכם וצדיק אחד שבנפילת אפים יש כח לכפר אפילו על נדנדוד עבירה חס-ושלום, ודווקא יזהר כמו שאמרנו לומר מלה במלה ולאט-לאט, ולחשוב על מה שמוציא מפיו.

ועוד, אמירת נפילת-אפים שומר ומציל את האדם מעניני ניאוף וכדומה שלא יכשל בהם, כמו שמצינו בצדיקים גדולים שבא לידם עניני ניאוף וניצלו מהם.

בבית הצדיק רבי לוי יצחק מברדיטשוב, פונה הרבנית ושחה את דאגתה בדבר התבגרותן של בנותיהן, ואין בידם ולו נדוניה קטנה ליתן בעבור קבלת כתובה לבתם הגדולה שזה מכבר הגיע לגיל הנישואין.. והיא מבקשת ממנו לילך לרבו ולשאול לפיו.

משראה רבי לוי יצחק דאגת אשתו, הוא פנה ויצא לדרכו הארוכה לשאול את רבו בדבר הדאגה המסיחה דעת אשתו, והרב כששמע מצוקה זו ביקשו להמתין מעט, ויצא את החדר, כעבור מספר רגעים שב ובידו צרור כסף גדול, באומרו: קח לך מטבעות אלו שיסיקו בעד קבלת כתובתה של בתך וה' יצליח דרכיך..

בדרך חזרה כשרבי לוי יצחק רכוב על העגלה ובידו צרור הכסף, הוא שומע ממרחק קולות רבים ומשונים.. הוא נפנה להביט מה אירע, והוא רואה רעש והמולה רבה, כדרכו בקודש נפנה רבי לוי יצחק לעזור ולסייע, והוא שואל במה המדובר, ועונים לו כי מעשה גורא התרחש כאן, חופה שנועדה להיות היום כבר נפרסה, החתן והכלה היתומה ובני משפחותיהם נקבצו ובאו, ופתאום שח אבי הכלה כי הנדוניה שהבטיח לחתונת בתו נאבדה לו מתוך תיקו.. והחתן מסרב ליכנס לחופה עד שימצא הכסף שהובטח לו בעד החתונה..

כל המוזמנים נראו כתרמים אחר הכסף האבוד, הכלה אף היא התייפחה בבכי, ואם החתן שפכה צקון לחשה שיעזרוה משמים..

רב לוי יצחק שראה את הסבל הנורא, פנה אל המוזמנים ובידו צרור הכסף שקיבל מרבו לשם חתונת בתו, באומרו כי מצא את הכסף האבוד.. הכול החלו רצים לקראתו, הכלה החלה לנגב דמעותיה, ואפילו כלי הניגון החלו בנעימות עליזות..

אך רבי לוי יצחק מסרב ליתן הסכום עד שיתנו לו כשכר על מציאת האבידה עשרה אחוזים מהסכום כולו.. פנו אליו המחותנים בבקשה שיפסיק לדבר כך.. אך הוא בשלו ומבקש ליתן לו תמורה זו, ואם לאו אינו נותן הכסף.. לאחר מספר דקות נלקח ממנו צרור המעות, ונערי השוליים החלו לסלק את רבי לוי יצחק שלא היה מוכר להם תוך בייזונות רבים שהיו מנת חלקו.

כעבור מספר חודשים שהגיע רבי לוי יצחק לרבו, ודבר המעשה הלך ונתפרסם, שאל הרבי את תלמידו, ספר לי רבי לוי יצחק, הרי זה שנטלת כל הכסף שהענקתי לך לחתונת בתך ונתת לכלה יתומה - זו דרכיך, אבל מה ראית לשטות זו ליטול על כך שכר..

השיב לו רבי לוי יצחק, כשנוכחתי בישועה שהשבתי לכל הנוכחים, החלו רגשות גאווה לצוץ בקרבי, מעשה גדול וחשוב מעין כמותו.. לכן גמרתי אומר לעשות זאת ולספוג עלבונות בכדי לכפר על אותו רגש גאווה שאחזני.

מששמע זאת הרבי, הוציא לו סכום כפול ומכופל תוספת על הנדוניה בעבר, שיסיק לו לחתן את מירב בנותיו, באומרו, כי נאמן הוא בעל המאה לשלם שכר לפועליו..

עלון זה יוצא בתרומת הגבירים היקרים החפצים בעילום שם, וברכתי שגורה להם, שה' ישלם פועלם, ותהי משכורתם שלמה מאת הבורא יתברך, העורך